

2. **Гонтаренко Н.Б.** Сольное пение: секреты вокального мастерства / Н.Б.Гонтаренко. – Изд. 2-е.- Ростов н/Д.: Фенікс, 2007. – 155 с.
3. **Дмитриев Л.Б.** Основы вокальной методики. – М.: Музыка, 2000. – 368 с.
4. **Исаева И.** Эстрадное пение. Экспресс-курс развития вокальных способностей / И.О.Исаева – М.: АСТ: Астрель, 2007. – 319 с.
5. **Советский энциклопедический словарь** / Гл. ред. А.М.Прохоров. – 4-е изд. – М.: Сов. Энциклопедия, 1989. – 1632 с.

УДК 373.3.036:7

Григор'єва В.В.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В ПРОЦЕСІ МИСТЕЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В статье обосновываются педагогические условия формирования художественно-творческого мышления учащихся начальной школы в контексте личностно-ориентированного подхода к обучению и воспитанию.

Ключевые слова: творческое мышление, личностно-ориентированное образование, полисубъективный подход, психолого-педагогическая поддержка, гуманистическая педагогика, стимулирование творческой активности, интеграция.

Радикальні зміни, які відбуваються у сучасному вітчизняному освітньому середовищі і віддзеркалюють тенденції розвитку світової освіти, особливо акцентують необхідність переорієнтації шкільного навчального і виховного процесу на забезпечення умов формування учня-громадянина розвинутого демократичного суспільства, якому притаманне прискорене зростання інформаційного потоку і, відповідно, барвисте різноманіття теорій, напрямків, ідей, поглядів. В таких умовах на перше місце виходить здатність і готовність людини аналізувати отриману інформацію, мислити гнучко, динамічно і оригінально. Ці якості творчого мислення допомагають їй успішно адаптуватися в соціумі, протистояти негативним обставинам, знаходити соціально позитивні виходи із складних ситуацій. Вищезазначені завдання є актуальними на кожному етапі шкільної освіти, а її початкова ланка є фундаментом формування творчого мислення як пріоритетного напрямку виховання особистості, що підтверджено Національною доктриною розвитку освіти України у ХХІ столітті. Виховання творчої особистості, розвиток у школярів здатності до творчої діяльності, основою якої є творче мислення виступають однією з головних цілей системи освіти і мають особливу актуальність. Одним із засобів, що спроможне вирішити цю проблему є мистецтво. Творче залучення учнів до створення мистецьких продуктів, збагнення мистецтва через власну творчу діяльність сприяють цій меті.

Сучасні психолого-педагогічні дослідження розкривають психічні закономірності та механізми творчого процесу та креативності. Ряд вітчизняних та зарубіжних дослідників (В.І.Андрєєв, Дж.Гілфорд, Б.І.Коротяєв, О.М.Матюшкін, В.О.Моляко, Я.О.Пономарьов, В.А.Романець, Л.О.Савченко, О.Я.Савченко, І.М.Семенов, С.О.Сисоєва, та ін.) пов'язують свої наукові пошуки із закономірностями творчого мислення. Вчені погоджуються з думкою про те, що здатність до творчості властива не лише видатним діячам науки, техніки та культури, а характеризує всіх людей. Її можна стимулювати та розвивати цілеспрямованими заходами, підвищуючи ефективність продуктивної діяльності людини в різних галузях. Психолого-педагогічна наука, як зазначає М.Г.Ярошевський, у ХХ столітті відмовилася від твердження про унікальність творчого акту і творчої особистості [2]. Психологи переконані, що здатність до творчості закладена в кожній людині, яка реалізує її різною мірою в різних умовах. Аналізуючи наукові джерела з питань творчого мислення, можна зустріти різноманітні трактування компонентів, які входять до складу творчого мислення. В своїх дослідженнях вчені роблять акцент на різних складових процесу креативності, або виділяють як пріоритетну одну складову чи будують складну систему взаємодіючих процесів. Більшість дослідників роблять акцент у визначенні творчого мислення на особливостях або якостях особистості. Так, Дж.Гілфорд відзначає, що креативність і творчий потенціал можуть визначатися як сукупність здібностей та інших рис, які сприяють успішному творчому мисленню. П. Торренс описує креативність у *термінах мислення*, розуміючи творче мислення “як процес відчуття труднощів, проблем, прогалин в інформації...” [1]. Основні показники та особливості творчого мислення в своїх наукових роботах розкривають українські вчені І.А.Барташнікова, О.О.Барташніков,

М.Й. Боришевський, О.І. Кульчицька, С.Д. Максименко, В.О.Моляко, Р.О.Семенова [3; 4]. Розглядаючи особистість та її діяльність, як внутрішньо пов'язані, та спираючись на твердження, що спеціальна організація провідного типу діяльності виступає умовою впливу на особистість, на формування в неї в процесі даної діяльності необхідної ієрархії потреб і мотивів, а також на те, що індивідуальні властивості людини зумовлені суспільними відносинами, опосередкованими через її внутрішній світ, науковці (Д.Б.Богоявленська, В.І.Загвязинський, Н.В.Кичук, Д.Клейн, В.Колвейт, П.Ф.Кравчук, А. Маслоу, Г.Нойнер, К. Роджерс) визначають творчу особистість через її інтелектуальну активність, творче мислення та творчий потенціал [1, 5, 6, 7]. Отже, за думкою вчених, детермінантою творчої активності особистості виступає її креативність. Цю властивість особистості вони вважають одним із системоутворюючих факторів її структури, який впливає та обумовлює рівень розвитку та самореалізації в майбутньому.

Надзвичайна складність проблеми обумовлює необхідність створення загальної психолого-педагогічної теорії творчого мислення. У сучасних дослідженнях активно розробляються дві точки зору на проблему творчого мислення: перша спрямована на *результат* даного феномену (К.Тейлор, О.К.Тихомиров), друга сконцентрована на вивченні *процесу* створення нового (А.В.Брушлинський, В.О.Моляко, П.М.Якобсон).

Таким чином, у сучасній психолого-педагогічній науці творче мислення розглядається як особистісна категорія в аспектах:

- прояву творчого мислення (Дж.Гілфорд, О.К.Тихомиров);
- актуалізації інтелектуальної активності (Д.Б.Богоявленська, Л.Б.Єрмолаєва-Томіна);
- інтегрованої якості особистості (Я.О.Пономарьова, А.В.Хуторський).

Більша частина сучасних наукових досліджень з проблеми формування творчого мислення учнів різних вікових груп у певних видах діяльності обґрунтовують ефективність педагогічних умов розвитку вищезазначеного феномену з позицій: діяльнісного підходу, творчого мислення як психологічного механізму процесу творчості, аксіологічного підходу, теорії пізнання, психологічних теорій розвитку особистості, теорії розвиваючого навчання тощо.

Разом з тим проблема формування творчого мислення учнів початкової школи має комплексний характер і недостатньо ґрунтовно вивчена. Вона не знайшла повного відображення у психолого-педагогічній теорії та практиці, а такий її аспект, як функціональний вплив засобів мистецтва на формування творчого мислення учнів початкової школи та визначення ефективних умов його формування розроблений недостатньо.

Відтак, вирішальним підходом до визначення педагогічних умов формування творчого мислення учнів в нашому дослідженні стала концепція особистісно-зорієнтованого навчання та виховання (Ш. Амонашвілі, Г.Балл, І. Бех, С.Горбенко, І.Зязюн, О.Савченко, І. Якиманська та ін.). Сьогодні особистісна орієнтація навчання та виховання – це одне з найвагоміших педагогічних завдань мистецької освіти, предмет теоретико-методологічного аналізу (Н. Гребенюк, Н. Гузій, Л. Масол, О. Олексюк, О. Ростовський, О. Рудницька). Базовою цінністю особистісно-орієнтованої освіти є підхід до учнів, заснований на сукупності взаємопов'язаних соціальних установок щодо певного ставлення учителя до учня та організації педагогічної взаємодії. Це виявляється у визнанні права кожного школяра на неповторність, унікальність особистості, а також у співробітництві, співтворчості учасників педагогічного процесу. У такий спосіб особистісно-зорієнтована педагогіка збагачує і доповнює мистецько-творчий розвиток молодшого школяра, проголошуючи його творцем власної діяльності. Під особистісно-орієнтованим підходом ми розуміємо здійснення системи принципів педагогічної діяльності, основою яких є погляд на особистість учня як на найвищу цінність, що є центром виховного процесу; орієнтацію цілей, змісту, форм і методів освіти на розвиток вільної та творчої особистості, її індивідуальності та самобутності як суб'єкта навчання на засадах взаємодії всіх учасників педагогічного процесу та створення умов для стимулювання потреби й здатності до саморозвитку й самовираження. Усвідомлення розвитку дитини як цінності передбачає підвищення психолого-педагогічної компетентності педагога. Особистісно-зорієнтоване навчання передбачає організацію особливих взаємозв'язків між педагогом та учнем, що виражаються в суб'єкт-суб'єктних відносинах учасників педагогічного процесу та його діалогізації. Сутність полісуб'єктного (діалогічного) підходу полягає в тому, що педагог не навчає, не виховує, а активізує і стимулює прагнення учня до саморозвитку, створює умови для саморуку (педагог не «над», не «поряд», а разом з учнем). Отже, результатом особистісно-орієнтованого навчання є зміна стилю взаємодії в освітньому процесі, збіг інтересів учня і викладача, де відправним моментом є особистість учня як суб'єкта власної діяльності. Під *педагогічною взаємодією* ми розуміємо особливу форму взаємозв'язку між учасниками освітньо-виховного процесу, в ході й результаті якого відбувається

взаємне збагачення інтелектуально-творчої, емоційної та особистісної сфер учасників цього процесу та має соціально значимий характер.

На основі аналізу науково-теоретичних джерел (І.Д.Бех, В.О.Білоусова, А.М.Бойко, Є.В.Бондаревська, О.Я.Савченко) з'ясовано, що специфіка змісту особистісно-зорієнтованих відносин учителя й молодших школярів полягає не тільки в обміні пізнавальною інформацією, позитивними емоціями й почуттями, неминущими цінностями, але й в "обміні з прирощенням", який збагачує внутрішню сферу, практичний досвід кожного із суб'єктів, впливає на стан їх спільності, вносить позитивні зміни в структуру особистості вчителя й учня [9, с.10]. В контексті творчої діяльності існують чинники, які стимулюють або гальмують особистісне зростання учня. До сприятливих чинників ми відносимо емоційну стабільність, ситуацію схвалення, визнання, підтримку ініціативи й самостійності й урахування «зони найближчого розвитку» (Л. Виготський). І навпаки, страх, що породжує невпевненість у собі, комплекс меншовартості, пережита несправедливість, неприйняття однолітками, відчуття провини чи сорому — усе це може стати гальмом у особисто-творчому розвитку школяра. При цьому важливою умовою гуманізації діяльності педагога ми вважаємо оволодіння методами *психолого-педагогічної підтримки школярів* в інтелектуально-творчій діяльності, що має такі етапи:

1. відкриття дитиною своїх можливостей. Психолого-педагогічна підтримка на цьому етапі полягає у створенні умов, завдяки яким вихованець повірить у свої сили.
2. виникнення потреби в реалізації своїх можливостей. На цьому етапі педагогічна підтримка спрямована на пошук стимулів, зовнішніх мотивів, які формують внутрішню готовність до дії.
3. реалізація потреби в діяльності, адекватної можливостям і схильностям особистості. На цьому етапі підтримкою буде включення до тієї діяльності, яка дозволить самоактуалізуватись і самоствердитись у новому особистісному надбанні.

На наш погляд, **педагогічна підтримка творчої діяльності школяра** – це система особисто-орієнтованих педагогічних прийомів, що сприяють реалізації творчих можливостей та здібностей школярів, вільному та самостійному розвитку на основі загальноприйнятих моральних та культурних норм та самовизначенню за допомогою творчості.

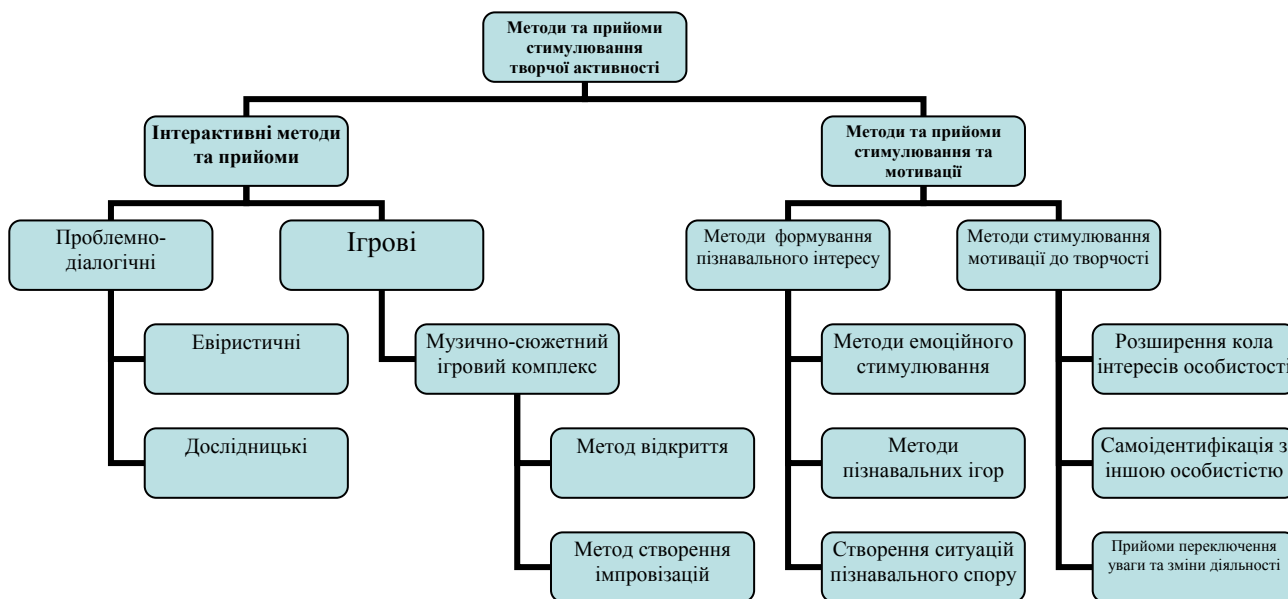
Отже, гуманістична педагогіка істотно змінює уявлення про характер взаємовідношення між педагогом та учнем, стверджуючи стиль довіри та педагогічної підтримки, співробітництва та співтворчості. Тому першою педагогічною умовою формування творчого мислення учнів початкової школи в процесі мистецької діяльності є здійснення особистісно-орієнтованого підходу до процесу формування творчого мислення учнів початкової школи, який забезпечується суб'єкт-суб'єктною взаємодією педагога та учня та психолого-педагогічною підтримкою школярів в інтелектуально-творчій діяльності.

Дослідник І.Волощук, детально проаналізувавши та узагальнивши реалізацію особистісно-зорієнтованого підходу в дослідженнях з розвитку творчої особистості, робить висновок про те, що для успішної творчої діяльності індивід повинен володіти такими психічними якостями і властивостями: спостережливістю (вмінням цілісно сприймати об'єкти оточуючої дійсності та виділяти окремі його частини, структурні складові), здатністю до уявлень (вмінням створювати в уяві оригінальні образи предметів чи явищ, які людина безпосередньо не сприймала), розвинутою пам'яттю (об'ємною, швидкою, точною, міцною й рухливою), мисленням різних видів (логічним, інтуїтивним, комбінаторним, за аналогією, образним), самостійністю (вмінням орієнтуватися на власний досвід, знання й переконання та довести чи відстояти свою думку, судження), цілеспрямованістю, активністю, наполегливістю й зосередженістю. Психолог зазначає: „Не всі із охарактеризованих нами якостей супроводжують людину з моменту її народження. Деякі з них є вродженими і до певної міри можуть розвиватися під дією педагогічних засобів, інші набуваються в процесі навчання і виховання особистості” [10]. На наш погляд, всі вищезазначені якості в структурі особистості знаходять своє вираження в її інтегративній характеристиці – **творчій активності**, яку ми розглядаємо як складне особистісне утворення, що виступає умовою і результатом мистецько-творчої діяльності, забезпечує нестандартний підхід і творче вирішення завдань. Творчу активність ми розглядаємо у єдності двох сторін. Перша (пов'язана з поняттям "творчість") – комплекс якостей і властивостей особистості, який сприяє повній реалізації її творчого потенціалу і виражається в оригінальному, своєрідному, нешаблонному мисленні й емоційності. Друга (пов'язана з поняттям "активність") – ініціативність, енергійність, самостійність творчих дій і поведінки, мотивом яких служить потреба в самореалізації.

Отже, виходячи із суті та структури творчої активності, ми визначаємо *творчу активність молодшого школяра* як якість особистості, що базується на високому рівні її духовності, формується у процесі відповідної діяльності, знаходить своє виявлення через якість цієї діяльності, сформованість потреби й інтересу до творчої діяльності, самостійність і пізнавальну активність. При цьому творча активність учнів полягає у здатності змінювати навколишню дійсність відповідно до власних потреб, інтересів, мети навчального процесу і виявляється в енергійній, інтенсивній діяльності, спрямованій на засвоєння і творче застосування знань, умінь і навичок. Однак ні мотиви, ні потреби безпосередньо не регулюють творчу діяльність школяра, вони реалізуються за допомогою педагогічних стимулів. Під *стимулюванням творчої активності* учнів у процесі їх творчої діяльності розуміють таку діяльність вчителя, яка спрямована на формування мотивів цієї діяльності і підвищення наявного рівня творчої активності в цьому процесі до необхідного і достатнього, тобто такого, що забезпечує виконання конкретних творчих завдань (Г.Костюк, О.Леонтьєв, С.Сисоева та ін.).

Питання оптимального впровадження методів і прийомів активізації та стимулювання творчої діяльності учнів розглядалися в працях таких авторів, як Г.С. Альтшуллер, А.В. Антонов, Г.Я. Буш, В.О. Моляко, А.І. Половинкін, П.А. Просецький, В.В. Рибалка, В.А. Семиченко, С.О. Сисоева, А.Ф.Єсаулов, В.Рагозіна та інших. Вчені по-різному класифікують методи і прийоми стимулювання творчої активності учнів. Кожний із цих методів виконує стимулююче-мотиваційну функцію і може бути використаний в процесі формування навичок творчої діяльності та стимулювання творчої активності суб'єкта. Проте, на наш погляд, ефективність використання вищезазначених методів залежить від вікових особливостей суб'єктів навчання та комплексного їх застосування.

В своєму дослідженні ми використовуємо комплексну методичну систему формування творчого мислення учнів початкової школи як основу реалізації особистісно-зорієнтованого підходу до учня, яка забезпечить реалізацію творчих можливостей суб'єктів педагогічного процесу та задоволення його потреб та інтересів (мал.1).

Мал.1 Методична система формування творчого мислення учнів початкової школи в процесі мистецької діяльності

Таким чином, другою педагогічною умовою формування творчого мислення молодших школярів є педагогічне стимулювання творчої активності учнів за допомогою поєднання традиційних та інтерактивних методів та прийомів навчання, спрямованих на забезпечення особистісно-орієнтованої взаємодії.

Творча діяльність в дитячому колективі залежить також від естетичного змісту навколишнього середовища, що стимулює творчий потенціал школяра. Вчені виділяють певні вимоги до предметно-творчого середовища, дотримання яких має задовольнити всі потреби щодо творчого розвитку дитини та становлення її творчих здібностей:

- предметно-творче середовище має бути адекватним віковій дитині та відповідати її функціональним можливостям з незначним перевищенням ступеня складності;

- предметно-творче середовище має бути динамічним, варіативним, різноманітним, не обмежувати діяльність дитини та забезпечувати їй повну свободу;
- творчий простір повинен сприяти орієнтовно-пізнавальній діяльності, що забезпечує засвоєння нових знань, формування розумових дій, розвиток провідних психічних процесів дитини;
- включення у предметно-творче середовище національних, етнокультурних особливостей з метою прилучення до духовних цінностей народу.

Отже, третьою педагогічною умовою формування творчого мислення учнів початкової школи є створення творчої атмосфери та сприятливого психологічного клімату в класному колективі в результаті суб'єктивної взаємодії педагога з дітьми.

В останні роки в світлі завдань всебічного розвитку особистості школяра набула принципово важливого значення ідея міжпредметних зв'язків. У сучасній педагогіці міжпредметні зв'язки переросли в проблему інтегрованого пізнання. Всі галузі сучасної науки тісно зв'язані між собою, тому й шкільні навчальні предмети не можуть бути ізольованими один від одного. На думку ряду вчених (В.В. Ванслов, М.С. Каган, П.К. Суздальєв, О.П. Щолокова та ін.) кожне мистецтво пов'язано з певними сторонами життя і має свої специфічні виразні засоби. Можливості кожного мистецтва в галузі безпосереднього відображення дійсності обмежені, і лише сукупність мистецтв може відбити всю повноту людських потенцій, допомогти удосконаленню психіки й збагатити внутрішній світ особистості.

Важливість проблеми інтеграції обумовлена також розробкою державного освітнього стандарту в галузі "Мистецтво. Естетична культура", а також нових навчальних програм інтегрованих курсів з мистецьких дисциплін для загальноосвітньої школи. Механізм інтеграції (здатність до синтезу інформації) закладений в самій природі людського мислення та диктується об'єктивними законами психології та фізіології. Синтетична природа мистецького образу передбачає саме інтегративний підхід до його опрацювання.

Важливими проявами інтеграційних процесів також є їх аксіологічний характер, що особливо актуально в контексті гуманізації. Структуру ціннісних ставлень до світу, як правило, розуміють як багатокомпонентне утворення, що функціонально розгортається від інтелектуально-когнітивних через емоційно-мотиваційні до вчинково-оцінних аспектів. Таким чином, набуття ціннісних орієнтацій – це процес поступових, часто одночасних змін у розумовій, морально-естетичній, діяльнісно-вольовій сферах особистості. Успішність ціннісно-орієнтаційної діяльності залежить від цілісності функціонування та гармонії всіх його складових. Таку гармонію і цілісність якнайкраще забезпечує інтегрований підхід до викладання мистецьких дисциплін.

Таким чином, інтеграція набула функції механізму гуманізації процесу навчання та покликана сприяти формуванню у школярів цілісного погляду на світ. З цього приводу українські вчені М.С. Вашуленко, Н.М. Бібік, Л.П. Кочіна зазначають, що "інтеграція дає можливість формувати в учнів якісно нові знання, що характеризуються вищим рівнем осмислення, динамічністю засвоєння в нових ситуаціях, підвищенням їх дієвості й системності. Особливо актуальними є спроби інтегрування різнопредметних знань у початковій ланці освіти, оскільки для молодших школярів властиве нерозчленоване сприйняття об'єктів навколишнього світу, без усвідомлення їх істотних ознак" [11, с. 9].

Отже, інтеграційна спрямованість художнього навчання та виховання в контексті розвитку творчого мислення школярів покликана:

- подолати розрізненість, несистемність, фрагментарність в засвоєнні молодшими школярами предметів художнього циклу в початковій школі та забезпечити цілісне сприймання й усвідомлення навчального матеріалу;
- виробити у дитини комплексні практичні вміння й навички, що сприяють оптимальній взаємодії з оточуючим її світом;
- запобігти втомлюваності учнів та посилити їх інтерес до навчання та школи в цілому (Присяжнюк Н.І.);
- створити сприятливі умови для засвоєння учнями закономірностей виникнення й розвитку музичного (образотворчого) мистецтва в комплексному його поєднанні з науками й мистецтвами, накопичення досвіду "стереобачення" як художніх так і життєвих явищ, творчої діяльності та емоційно-ціннісного ставлення до музики як до прояву життя;
- активізувати образне творче мислення школяра та здатність до асоціацій і аналогій;
- формувати художньо-естетичну ерудицію, стимулювати до художньо-творчої діяльності.

Отже, четвертою педагогічною умовою формування творчого мислення молодших школярів є використання педагогічних можливостей інтеграції мистецтв у навчально-виховному процесі.

Впровадження визначених педагогічних умов формування творчого мислення учнів у практику керування їх мистецькою діяльністю в навчально-виховному процесі сприяє творчому самовираженню школярів і зумовлює необхідність подальшого пошуку нових педагогічних технологій творчого розвитку дитини засобами мистецтва у комплексі: дитячий садок – початкова школа – старша школа.

Література

1. **Богоявленская Д.Б.** Психология творческих способностей. - М.: Издательский центр "Академия", 2002. – 320 с.
2. **Ярошевский М. Г.** История психологии. От античности до середины XX века. Учеб. пособие / М.Г. Ярошевский. - 2-е изд. - М. : [б. и.], 1997. - 416 с.
3. **Моляко В.А., Кульчицкая Е.И., Литвинова Н.И.** Психология детской одарённости. – К.: Знание, 1995. – 83 с.
4. **Барташников А.А., Барташникова И.А.** Учись мыслить: Игры и тесты для детей 7-10 лет. – Харьков: Фолио, 1998. - 480 с.
5. **Кичук Н. В.** Формування творчої особистості педагога. – К.: Либідь, 1991. – 96 с.
6. **Кичук Н.В.** От творчества учителя к творчеству ученика. – Измаил, 1992. - 96 с.
7. **Методология и методы психолого-педагогического исследования:** учеб. пособие для студентов пед. вузов / В.И.Загвязинский, Р. Атаханов. - М.: Akademia, 2001. – 206 с.
8. **Роменец В.А.** Психология творчості: Навч. посібник. – 2-ге вид., доп. – К.: Либідь, 2001. – 288 с.
9. **Хоменко А. В.** Формування особистісно орієнтованих відносин учителя й учнів у виховному процесі загальноосвітньої школи першого ступеня: Автореф. Дис. ... канд. пед. наук. - К., 2006 - 27 с.
10. **Волощук І.** Структура творчих здібностей // Українська мова і література в школі. – 2002. – №6. – С.52.
11. **Вашуленко М.С., Бібік Н.М., Кочіна Л.П.** Інтегрований підручник для 1 класу // Початкова школа. – 1996. - №1. – С. 9 – 12.

УДК 373.5.016:784.072

Чуманова Ю.В.

ВИХОВАННЯ ЕСТЕТИЧНОГО СМАКУ СТАРШОКЛАСНИКІВ У ПРОЦЕСІ ПОЗАКЛАСНОЇ ВОКАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В статті розглядається проблема виховання художественного смаку старшокласників в процесі позакласної вокально-виконавської діяльності. Автор аналізує способи, що впливають на виховання художественного смаку старшокласників, акцентує увагу на складових вокально-виконавської діяльності.

Ключевые слова: художественный вкус, старшокласники, вокально-исполнительская деятельность.

Головна мета музичних занять у загальноосвітній школі – це естетичне виховання учнів засобами музики. Розвинена у музичному відношенні людина володіє хорошим художнім смаком, цінує та любить справжню музику. Художні уявлення, набуті у роки юності, залишають слід на все життя та мають велике значення для сприйняття творів мистецтва у зрілі роки.

Естетичний смак як центральна категорія естетичної свідомості особистості формується у старшокласників під впливом розуміння та відчуття переживань творів мистецтва, виявлення оцінних суджень з приводу естетичних достоїнств справжніх зразків музичного мистецтва. Естетичний смак вбирає в себе вибіркові, наближені до ідеалу уподобання, які формуються на уявленні прекрасного, гармонічного, досконалого, що націлює індивіда на активну життєдіяльність.

Естетичні почуття – естетичний смак – естетичний ідеал – естетичні погляди – це взаємопов'язані між собою складові процесу формування естетичного ставлення до явищ дійсності та творів мистецтва. Протягом усього життя естетичний смак може змінюватися та розвиватися.

Питанню виховання естетичного смаку школярів засобами музики присвячені праці Б.Асаф'єва, Ю.Алієва, О.Апраксіної, І.Артем'євої, В.Остроменського, Л.Дмитрієвої та ін. Однак, слід зазначити, що у дослідженнях згаданих авторів розглядається музичне виховання учнів 1-8 класів, а